

КНИГАТА, В КОЯТО СРЕЩАТА НА АВТОРА И ЯВЛЕНИЕТО ПРАВИ БЛАГОДАТНО МИСЛЕНЕТО НА ЧИТАТЕЛЯ

Огняна Георгиева-Тенева. Граждански идеи на българската поезия
за деца и юноши (1878–1918). С., 2014. Изд. „Сева-Информа“

Радослав Радев

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Ценното в тази книга е, че няма интелектуално напрежение, тъй като самата тема за гражданското образование и възпитание поражда много въпроси, свързани с държавата ни, с обществото, с нивото на просветата, които са същинските ядове на съвремението ни. Спокойствието на мъдростта е позволило на Огняна Тенева да ни въведе в една проблематика, която бързо може да бъде политизирана, ако не влезем в дълбочина на явленията, не открием мярката за случването на човека в българското общество. Самото извеждане на лирическите образи с граждански послания: държавата, обществото, словото, войнския дълг и войната, личната свобода, показва, че авторката не отделя гражданските идеи от духовните, защото какво е да си гражданин, ако не си човек. У нас Адриана Дамянова заговори за нуждата от хетерогенна методология за постигане на гражданските компетентности, и то чрез литературата. Вероятно изкуството на словото е по-чувствително към тази тема. Това е видно и от изследването на Огняна Тенева, което проучва гражданската проблематика в поезията за деца и юноши от периода 1878 – 1918 г. Авторката достатъчно добре е обосновала защо затваря (може би е по-редно да се каже защо отваря) научните си интереси в този период. Бих допълнил нещата само с моето очакване, че детско-юношеската поезия ще бъде различна от хумористично-сатиричната нагласа на Алеко Константинов, с която отчитаме битието ни от края на XIX и началото на XX век. Тогава се твори държавата ни, а знаковият образ-господар, който излиза от това време, е бай Ганьо. Оказва се, че и поезията за деца не е далеч от тази нагласа. Дори при изследване на словото като герой в творбите по-често се срещат тези, „които изразяват дълбоко разочарование“

от практическите му употреби (с. 86). При това положение авторката не е могла да остане встрани от проблема за мярата при открояването на негативните и позитивните страни на гражданското ни общество. Тъжна е констатацията, че твърде рано „понятието държава започва да развива негативен смислов ореол“ (с. 45). Целта на тази книга обаче не е открояването на негативизма, дори Огняна Тенева би ме погледнала с изпитателно око, когато обръщам внимание на тази нравствена сянка. Но като методик използвам контраста, за да изтъкна финалното изречение на тази книга: „Останалото е бъдещо нарастване на смисъла“ (с. 154). В случая остроумието е пътеводител за излизане от безсмислието на хаотичните ни образователни напъни, чрез които не се случва нито човекът, нито гражданинът.

Изследването на детската ни литература в последните години върви в посока да се доближи като методология до научните интерпретации на поезията и прозата за възрастни. Книгата на Огняна Тенева, както и тези на Петър Стефанов, Таня Стоянова, Росица Чернокожева и др. показват, че така се стига до много по-интересни наблюдения, а мисля, че и много по-верни. Много от авторите, чиито произведения О. Тенева анализира – Ив. Вазов, К. Величков, Ст. Михайловски, Ст. Чилингиров, Елин Пелин, Ц. Церковски и др., постигат своите граждански и естетически идеи в литературата за деца и възрастни. За изграждане на научния си апарат авторката използва вижданията на Н. Фрай, М. Фуко, Й. Хьойзинха, Х. Арент, Н. Бибио, Ю. Тинянов, Н. Георгиев и др., без да следва постановките на една литературоведска и социологическа школа. Това я прави гъвкава, защото тя не се интересува от методологическата рамка, а от функционалността на идеите, които хранят мисълта ѝ.

Един от важните приноси на Огняна Тенева е, че тя изважда текстове, които са малко познати, но същевременно много показателни за литературата ни от разглеждания период. За целта тя е издирила стихосбирки, ползвала е периодичния печат, актуализира отношението към христоматии, антологии, сборници. Тя изхожда от позицията на Н. Фрай, че „литературата е ловен резерват, от който изследователят вади всичко с надеждата, че бъдещето ще открие в него нещо полезно“ (с. 9). Тази позиция е много важна, ако кажа, че е възлова и перспективна, няма да сгреша, тъй като през втората половина на XX век се осъществи идеологическа селекция на текстовете най-малкото с разбирането, че в стихотворенията и илюстрациите не трябва да се показват слаби прасета и боси деца, тъй като през социализма не можеше да има такива. С голяма охота четох анализите на текстовете в раздела „Общество“, даже за себе си го определих като антология, в която стиховете излизат за нов живот чрез критическия сюжет. Струва ми се радостта ѝ, че е намерила текста, е по-голяма от удоволствието да осъществи аналитичната операция.

Може би най-функционален за днешната ситуация е разделът „Личната свобода“, доколкото авторката определя пространствата на авторитарната и либералната педагогика и тяхното проявление в детската поезия. Проблемите се свързват с това доколко религиозното възпитание определя всичко останало в поведението на детето – послушание, страх, грях, очакването на наказание, и доколко те фор-

мират гражданина. Не изключвам възможността от „послушното дете да израсне послушен възрастен“, както и допълнението „и безкритичен поданик“ (с.134), но струва ми се в по-голямата част от творбите, които анализира авторката, идеята за послушанието е само част от великата стратегия на българина да съхранява децата си. Тази философия е изразена в стиховете на В. Попович, К. Величков и особено на Ц. Калчев. В литературата за възрастни това отношение към децата е най-ясно постигнато в образа на чорбаджи Марко от романа „Под игото“ на Иван Вазов. Струва ми се, че тук е могло да се изтъкнат не само постулатите на авторитарната педагогика и на християнската религия, чудесно изведени на с.125, но и да се има предвид родово-гражданското поведение на българина по време на робството, което е изцяло продиктувано от стратегията на оцеляването. Инстинктът за самосъхранение, за съжаление, погубва голяма част от енергията, нужна за нови съзидания. Воден от тези мисли, подкрепям изцяло отношението на авторката към Чичо Стоян (Стоян Попов), защото той се оказва от авторите, който е дал в най-голяма степен усещането за свобода на българското дете (виж с.138 – 139), а и за разкрепостяване на възрастните с „Българско декамеронче“.

Книгата на Огняна Георгиева-Тенева е с концептуално-аналитичен характер, но нейните наблюдения имат конкретно практическо приложение както по отношение на откритите текстове, така и във връзка с идеите за гражданско образование. Даже ако се имат предвид четирите признака на дискурса на изследването (с.15 – 19), то може да се конструира модел, по който да се работи. В единия от признаците е поставена необходимостта да се оцени „говорещият човек“ чрез „възможните връзки между авторовата гражданска позиция и образа на лирическия говорител“ (с.16). Тази постановка ме насочи да търся интерпретации, свързани с образа на устното слово, но изглежда, творбите не са дали възможност на авторката за по-мощно разгръщане на този проблем. Като любопитен човек, макар да разбрах от книгата, че любопитството се наказва, оставам с очакване Огняна Тенева да продължи изследването си и да надникне в хрестоматиите за прогимназиите от 20-те и 30-те години на XX век, защото там си мисля, че е истинската мая за бъдещото гражданско образование.

THE BOOK IN WHICH THE MEETING BETWEEN THE AUTHOR AND PHENOMENON GRACEFULLY SHAPES THE READER'S MIND

✉ **Prof. Dr. Radoslav Radev**
University of Veliko Turnovo
2, T. Turnovski Str.
5003 Veliko Turnovo, Bulgaria
E-mail: radev_bg@abv.bg